Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging

Afdeling

Drechtsteden

De Spindotter

3e kwartaal 2016

Bestuur KNNV Drechtsteden KvK 24417034

voorzitter: Frans Beuvens: 078 – 613 72 07
secretaris : Hein Ruiter: 078 – 614 38 60
penningmeester: Ruud Dorst : 078 – 618 37 23
ledenadministratie: Ruud Dorst : 078 – 618 37 23
algemeen lid : Gerard Verroen : 078 – 617 86 80
webmaster : Jan Zellmann: 06 – 48 76 13 09

Adres Secretariaat KNNV Drechtsteden
Hein Ruiter, Nieuwstraat 40, 3311 XR Dordrecht
E-mail: secretaris@drechtsteden.knnv.nl
Webpagina: http://www.knnv.nl/drechtsteden

Kopijdata convo: 1 maart, 1 juni, 1 september, 1 december

Inhoud:

Voorwoord van de voorzitter	1
Programma KNNV 3e kwartaal 2016	2-3
Programma IVN 3e kwartaal 2016	3-4
Samenwerkingsovereenkomst	
Komende excursies KNNV	4-8
Werkgroepen:	
Vlinders en Libellen	8-9
Natuurwerkgroep	9
Sophiapolder	10
Excursieverslagen	10-19
Ledenavond KNNV en IVN	20
IVN Zomerweken	21-22
Ledenpeiling	22
KNNV Uitgeverij informatie	23-22
Bijzondere waarneming	23-24
Grassen	25-27

Algemene informatie

Auto-excursies

De verzamelplaats voor excursies **buiten** Dordrecht is aan de zuidzijde van het centraal station bij de stationsingang. Het streven is zoveel mogelijk te carpoolen. Voor het meerijden, geldt een vrijwillige kilometerbijdrage van €0,05 p.p. In verband met de aansprakelijkheid bij ongevallen kan een tegemoetkoming in de kosten van vervoer pas aan het einde van de rit aan de orde komen. Het is gewenst dat elke automobilist die passagiers meeneemt in zijn of haar verzekeringspakket een inzittendenongevallenverzekering heeft.

Aan- en afmelden voor excursies

Bij de excursies **buiten** Dordrecht is vermeld bij wie men zich moet aanmelden op de **vrijdagavond voorafgaand aan de excursie**. Indien u onverhoopt toch niet mee kan, dient u zich weer af te melden, anders staan we bij vertrek voor niets op u te wachten.

Dia- en lezingenavonden

De lezingen worden gehouden in het NMC-Weizigt, Van Baerle-plantsoen 30, 3314 BH Dordrecht. De zaal is 19:30 open en sluit uiterlijk 22:30. De zaal ligt naast het hoofdgebouw. Het ligt tegen het Weizigtpark aan op loopafstand van het NS-station Dordrecht.

Penningmeester en Ledenadministratie:

Ruud Dorst, Luchtenburg 41, 3328 AM Dordrecht.
E-mail : ledenadministratie@drechtsteden.knnv.nl
NL63 INGB 0000 6945 70 t.n.v. KNNV Drechtsteden te Dordrecht.
Uw lidmaatschap loopt van januari t/m december. Afmelden dient schriftelijk plaats te vinden voor 1 november.

Contributie

Contributie voor 2016: €30,65 voor leden;€12,40 voor huisgenootleden; € 15,15 voor kandidaat-leden; €7,45 voor leden van andere KNNV afdelingen, € 16,50 voor jeugdleden en minimaal €15,- voor donateurs. Bij een volledig lidmaatschap is men meteen lid van de landelijke KNNV, ontvangt men het tijdschrift Natura en kan men tegen ledenprijs boeken en natuurgidsen van de KNNV uitgeverij bestellen.

Aanleveren kopij

Kopij kan aangeleverd worden bij secretaris@drechtsteden.knnv.nl of opgestuurd worden naar Hein Ruiter (adres, zie blz.1). Het liefst aanleveren ruim voor de kopijdatum. Bijzondere natuurwaarnemingen of natuurbelevingen zijn zeer welkom.

Wie weet waar dit natuurgebied is ??

Voorwoord Zomer 2016

In deze maanden maakt het frisse groen van bomen en planten plaats voor het zwaardere en donkere zomergroen. De echte voorjaarsbloeiers, zoals veel bolgewassen, sleedoorn, vossenstaart en speenkruid zijn verdwenen en maken plaats voor grassen als timotheegras en kropaar. Terwijl in de sloten de gele plomp, de watergentiaan en kikkerbeet boven water komen. Ook hertshooi, kamille, slangenkruid en teunisbloem staan uitbundig in bloei. De libellen die door de vrij koude aprilmaand wat later waren, vliegen in grote getale rond. De gierzwaluwen gieren en scheren door de lucht en in het riet laat de rietzanger en de karekiet zich uitgebreid horen.

Een heerlijke periode voor excursies, wandelingen en fietstochten. Samen met het IVN proberen we de samenwerking uit te breiden. Vooral de gezamenlijke ledenavonden met lezingen blijken te voorzien in een behoefte.
Ook in het najaar willen we dit proberen uit te breiden. Uiteraard houden beide verenigingen ook hun aparte bijeenkomsten, excursies en reizen voor leden. Wel worden de activiteiten steeds meer opengesteld voor leden van beide verenigingen. Ook wordt er nagedacht of het blad dat beide verenigingen uitgeven een meer gezamenlijk karakter zou kunnen krijgen.
Vanuit de landelijke organisaties wordt aangedrongen op een uitbreiding van de gezamenlijke activiteiten, waar we ook in onze regio vorm aan proberen te geven.

Frans Beuvens

Excursie – en lezingen programma t/m oktober 2016

2 juli	Nachtvlindertelling in de Ardennen. Indien u ook een keer wilt deelnemen aan een nachtvlindertelling van de werkgroep Vlinders en Libellen van de KNNV, dan is dit het moment. De werkgroep gaat namelijk het gehele weekend naar de Ardennen om de daar levende vlinders te gaan inventariseren . U kunt informatie verkrijgen bij John van den Heuvel, telefoon : 078 – 616 85 12
9 juli	Natuurexcursie naar het Plateaux / Hageven. [zie artikel blz.4]. Opgave voor deelname op vrijdagavond 8 juli 2016 tussen 18.00 en 20.00 uur bij Gerard Verroen, 078 – 617 86 80.
12 juli	Nachtvlindertelling in de Dordtse Avelingen. Om ook mee te gaan en mee te gaan doen met deze vlindertelling, kunt informatie verkrijgen bij John van den Heuvel, telefoon : 078 – 616 85 12.
2 september	Nachtvlindertelling op de Mispeleindse Heide. Dit gebied ligt op Landgoed “De Utrecht “ ten zuiden van het dorpje Esbeek in de gemeente Hilvarenbeek en Reusel-De Mierden. Om ook mee te gaan en nachtvlinders te kunnen tellen, kunt informatie verkrijgen bij John van den Heuvel, telefoon : 078 – 616 85 12.
3 september	Fietsexcursie in de Noordwaard. Op deze dag gaan we fietsen door de Noordwaard. We kijken naar de nieuw ontstane leefomgeving van planten en vogels in dit gebied. We verzamelen bij de Kop van ’t Land aan de Dordtse oever om 9.00 uur. Opgave voor deelname op vrijdagavond 2 september 2016 tussen 18.00 en 20.00 uur bij Ruud Dorst, 078 – 618 37 23.
17 september	Natura 2000 wandeling in de Biesbosch op het Griend museumpad. Aanmelden via het Biesboscentrum. Telefoon : 078 – 770 53 53 Aanvang 13.00 uur. De oversteek met het voetveer kost € 1,80 p.p. Kinderen t/m 16 jaar € 1,30.

24 september Natuurexcursie Paddenstoelen ontdekken in het Moretusbos bij Putte. Opgave voor deelname op vrijdagavond 23 september 2016 tussen 18.00 en 20.00 uur bij Gerard Verroen, 078 – 617 86 80.

14 oktober Nachtvlindertelling in de Dordtse Avelingen. Om ook mee te gaan, kunt informatie verkrijgen bij John van den Heuvel, telefoon : 078 – 616 85 12.

22 oktober Natuurexcursie Paddenstoelen ontdekken op het landgoed " Den Treek " bij Amersfoort. Opgave voor deelname op vrijdagavond 21 oktober 2016 tussen 18.00 en 20.00 uur bij Gerard Verroen, 078 – 617 86 80.

IVN Activiteitenagenda t/m oktober 2016

Wanneer	Tijd	Locatie	Thema
Vr 3 jul	20.00	Scheffersplein	Gierzwaluwen
Za 4 juli	10.00	Oosthaven	
Za 4 juli	10.00	Kijfhoekkerkje	Munnikendevel
Za 11 juli	13.30	Dordwijk	midzomer
Zo 12 juli	10.00	't Hof	Fietstocht polderland
Za 18 juli	10.00	Zuid/Tongplaat	Kijk eens om je heen
Zo 26 juli	10.00	't Hof	Fietstocht Landgoederen
Za 1 aug.	10.00	Biezenplaat	beversporen
Za 8 aug.	13.30	Dordwijk	zomerbloeiers
Za 15 aug.	10.00	De Elzen	Kriebelbeestjes
Zo 23 aug	10.00	't Hof	Fietstocht parken
Za 5 sept.	10.00	Biezenplaat	De Balsemien bloeit
Za 5 sept	9.00	Griendheuvel	Boerenlanddag
Wo 9 sept	21.00	Oosthaven	Vleermuizen
Za 12 sept.	10.00	Dordwijk	Monumentaal groen
Za 12 sept.	10.00	Kijfhoekkerkje	Munnikendevel
Zo 13 sept	13.30	Wantijpark	Monumenteel groen
Za 19 sept.	10.00	Zuid/Tongplaat	Zaden en pluizen
Zo 27 sept	13.30	't Weetpunt	Op plantenjacht

Za 3 okt.	10.00	Biezenplaat	Beversporen
Za 10 okt.	13.30	Dordwijk	Bessen en zaden
Za 17okt.	10.00	De Elzen	paddenstoelen
Za 24 okt	19.00	De Elzen	Nacht van de nacht
Zo 25 okt	14.00	Weizigt	Herfstkleuren

In **Zwijndrecht** kunnen kinderen elke eerste zaterdag van de maand terecht in 't Weetpunt, Develpad 169 te Zwijndrecht, van 13.00 tot 15.00 uur.
Informatie: Lidy van der Lans-Exler; 078 – 681 26 29

Vertrek excursies:
Landgoed Dordwijk: Ingang Dordwijklaan, aanmelden verplicht bij Elly den Hartogh; 078 – 616 67 80.

De Elzen en Hooge Biezenplaat: Vanaf parkeerplaats " De Viersprong", Kruising Oude Veerweg/Noorderelsweg.

Voor meer informatie en aanmelding, kunt u contact opnemen met Leo Nennie: 078 - 6173 933 of leonennie@knpplanet.nl
Beste afdelingsbesturen,

Komende excursies in het 3e kwartaal 2016

Excursie naar Plateau / Hageven op zaterdag 9 juli 2016

De **Plateaux** en het **Hageven** vormen een internationaal natuurgebied van de Nederlandse Vereniging Natuurmonumenten en het Vlaamse Natuurpunt. Van dit gebied ligt ruim 350 ha in de Nederlandse gemeenten Bergeijk en Valkenswaard. Daarnaast ligt nog meer dan 150 ha in de Belgische gemeenten Neerpelt en Lommel.

De **Plateaux** bestaan voor een deel uit vloeiweiden langs de Dommel, die met populieren beplant zijn. Deze vloeiweiden zijn vanaf 1847 aangelegd. Ze werden bevloeid met kalkrijk water uit het Kempens Kanaal en gebruikt als hooiland. Het hooi werd per schip afgevoerd door een kanaal van 3 km lengte, met daarover de *hoge brug*, om de hoog beladen schepen te kunnen laten passeren, en een sluisje om het verval van 3 meter te overbruggen. Op de hogere delen staat naaldbos en heide. De Plateaux zijn samen met het Leenderbos en Groote Heide een Natura 2000 gebied onder naam 'Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux', onder andere wegens het voorkomen van de

kamsalamander. In het droge gebied zullen ook stuifzandgebieden worden hersteld.

Omdat de vloeiweide afhankelijk was van de watertoevoer vanuit het Kempens Kanaal, via de Spijsloop, werd deze zich in België bevindende waterloop opgekocht. Vanaf 1972 heeft ook de Provinciale overheid van Limburg bijgedragen aan de ontwikkeling van dit grensoverschrijdende natuurmonument. Momenteel zijn 60 ha aangekocht en nog eens 150 ha gehuurd. Het Belgische gedeelte heet **Hageven**. In 1983 heeft de Vereniging Natuurmonumenten 13 ha vloeiweiden hersteld.

Toen de vloeiweiden werden aangelegd heeft men hier een alpenzadenmengsel gezaaid om de hooilanden te ontwikkelen. Hieraan is het te danken dat in dit gebied nog altijd uiterst zeldzame planten te vinden zijn zoals Herfsttijloos.

Het gebied heeft een populatie van het Gentiaanblauwtje.

In België zijn initiatieven voor de bescherming van het gebied genomen door Hubert_Lehaen en een aantal medestanders. In 1982 werd de samenwerking tussen Natuurpunt en Natuurmonumenten gestart en in 1988 kocht Natuurpunt de eerste gronden aan, terwijl ook gebieden gehuurd werden van de gemeente Neerpelt en gekocht werden door de provincie Limburg. Het Belgische gedeelte omvat een gebied dat vochtiger is dan De Plateaux. Het wordt voor een deel ingenomen door het Dommeldal, terwijl er ook enkele vennen liggen, zoals het *Hageven*, en enkele vijvers zoals de *Gemeentevijver* en de *Provincievijver*. Er zijn enkele vogelkijkhutten aangelegd.

Een deel van de vennen werd in vroeger jaren ontwaterd door een stelsel ontwateringsloten, en de Dommel werd rechtgetrokken. Nu wordt het moeras weer hersteld en mag de Dommel weer op natuurlijke wijze stromen.

Bijzonder in dit gebied is het Galigaanmoeras.

Sinds 2006 wordt er een gezamenlijk Nederlands-Belgisch natuurontwikkelingsproject uitgevoerd, waarbij een groot aaneengesloten natuurgebied zal ontstaan. Een deel van de monotone naaldhoutbegroeiing aan de Nederlandse kant is sinds 2006 gekapt en men tracht nu de oorspronkelijke vegetatie weer te herstellen met behulp van de nog aanwezige zaadbank. De oorspronkelijk aanwezige vennen werden daarbij zo goed als mogelijk gereconstrueerd. Ook een landbouwenclave van 30 ha, die zich midden in het Nederlands deel van het reservaat bevond, is aangekocht en ontdaan van de voedselrijke bovenlaag.

In de gemeente Neerpelt vindt men het Bezoekerscentrum *De Wulp*, waar ook een insectentuin is. In het gebied zijn een aantal wandelingen uitgezet die de vele aspecten van het gebied tonen. Hiertoe behoort onder meer een natuurleerpad. In de nabijheid van het bezoekerscentrum *De Wulp* vinden we het cultuurmonument Verkeerde_Lieve_Heer, een in 1847 opgericht kruisbeeld.

Excursie naar Mortusbos bij Putte op zaterdag 24 september 2016

Het **Moretusbos** is een bos en voormalig landgoed ten westen van Putte. Het bos is 77 ha groot en is eigendom van Staatsbosbeheer.

Het bos, dat zijn voortzetting vindt in het landgoed Ravenhof te Stabroek, was oorspronkelijk een heidegebied dat toebehoorde aan de familie Moretus, waartoe ook de beroemde Antwerpse drukker Jan Moretus behoorde. Eén van de bezitters, Johannes_Josephus_Moretus, heeft hier van 1760-1780 een lustoord in de stijl van de late barok laten aanleggen. De bewoners van Putte werden hierbij ingeschakeld en kregen hiervoor betaald, want een belangrijke bron van inkomsten vormde in het verarmde dorp.

In het bos bevindt zich het theehuis *Gloriëtte*, uit 1768, dat op een terp is gelegen en via een zichtas en een laan met het nabijgelegen Kasteel Ravenhof is verbonden. In de 19e eeuw werden nog rododendrons aangeplant. Ook zijn er allerlei kunstmatige dijkjes, een sterrenbos en een waterpartij aanwezig. De rododendrons werden door de familie Moretus halverwege de 19e eeuw geïmporteerd en zijn sindsdien op tal van landgoederen ingeburgerd geraakt.

De Putse bevolking, die het bos had aangelegd, mocht er aanvankelijk niet komen. In 1980 werd het landgoed echter door Staatsbosbeheer gekocht. Er werden fiets- en wandelpaden aangelegd, wandelroutes bewegwijzerd, en er werd een informatiepaneel geplaatst. Ook werd het landgoed, dat verwaarloosd was, weer in de oorspronkelijke glorie hersteld.

Het bos bevat zeer oude dennen, en het wordt doorsneden door oude beuken- en eikenlanen. Vele bomen zijn ouder dan 80 jaar en sommige stammen zelfs uit de 18e eeuw. Er broeden boomklever, fluiter, kruisbek, holenduif en sperwer.

Excursie naar Den Treek op zaterdag 22 oktober 2016

Den Treek-Henschoten is een landgoed behorende tot de Nederlandse gemeenten Leusden, Woudenberg en Utrechtse_Heuvelrug, in de provincie Utrecht.Het landgoed van bijna 2000 hectare is geheel in particuliere handen en ligt op de overgang van de Utrechtse_Heuvelrug naar de Gelderse_Vallei. Het landgoed bestaat voornamelijk uit bos met aan de oostelijke rand weilanden en akkers. Verspreid in het bos liggen ook nog landbouwgronden (Langeveen, 't Waswater, Droogmakerij), heidevelden (Hazenwater, Treekerpunt), zandverstuivingen (Hazencasino, Kelderbosch) en vennen (Veenplas). Op het landgoed bevinden zich ook de recreatieplas het Henschotermeer en de Pyramide_van_Austerlitz.

Het landgoed wordt doorsneden door de N224 en de N227. In de volksmond wordt de kruising van de Zeisterweg en de Doornseweg 'Quatre Bras' genoemd. Door de aanleg van de A28 in 1986 werd de noordwestelijke punt van het landgoed afgesneden. In dit stuk bevindt zich nu de golfbaan van Golfclub De Hoge Kleij.

Het Treekerpunt een heuvelachtig terrein van ongeveer 20 hectare dat is ingericht voor dagrecreatie. Het gebied bestaat uit een groot heideveld, bos en een oude zandverstuiving. Tot 1840 liep de Wijkerweg, als verbinding tussen Amersfoort en Wijk bij Duurstede als een karrenspoor over het huidige recreatiegebied. In dit gebied bevinden zich enkele grafheuvels uit de Bronstijd.

De benaming Den Treek-Henschoten komt voort uit het samengaan van twee landgoederen in 1919. Landgoed Den Treek was van de ene tak van de familie De Beaufort en het landgoed Henschoten van een andere tak van familie Van Asbeck. Beide landgoederen zijn sindsdien onder gezamenlijk beheer. Aan de oostelijke rand bleef grondgebonden landbouw bestaan, maar de rest van het landgoed werd ingericht als een bosbedrijf, met rechte kavels en een geheel nieuwe wegen- en padenstructuur.

Tegenwoordig krijgt recreatie in de vorm van wandelen, fietsen en paardrijden steeds meer aandacht en ruimte, evenals natuurbehoud en het ontwikkelen van nieuwe natuur. In 2007 is ten noorden van het recreatieterrein Treekerpunt 30 hectare productiebos gekapt om plaats te maken voor heide.

Uit Wikipedia,

Werkgroep Vlinders en Libellen van de KNNV Drechtsteden.

Chaam	18-19 juni 2016
Ardennen	2-3 juli 2016
Dordtse Avelingen	12 augustus 2016
Mispeleindse heide	2 september 2016
Bezoekerscentrum Biesbosch	30september 2016
De Elzen	14-oktober 2016

Bent u ook geïnteresseerd om deel eens te gaan deelnemen aan de activiteiten van de Vlinderwerkgroep, neem dan contact op met John van de Heuvel, telefoon 078 – 616 85 12.

Werkgroep Natuur van de KNNV Drechtsteden.

Wandelen met de KNNV Natuurwerkgroep in 2016

Twee jaren nu al inventariseren we als **Natuurwerkgroep** van de KNNV-afdeling Drechtsteden de natuur op het Eiland van Dordrecht. Dat doen we eenmaal per maand in de periode maart – november en in enkele geselecteerde gebieden, zodanig dat je daar één ochtend bezig kunt zijn. We bekijken niet alleen de planten, maar alles wat we tegenkomen op onze wandeling, dus ook vogels, vlinders, libellen, paddenstoelen etc. Ik heb hiervan de coördinatie op mij genomen, en vorig jaar deden gemiddeld 5 personen mee; ik hoop dat er in 2016 nog meer mensen mee gaan doen. Dat hoeft niet bij elke wandeling, dat kan ook incidenteel. Blijf niet thuis, loop eens een keer mee !
In een volgende Spindotter zal een verslag verschijnen van onze waarnemingen tot nu toe, en daar zitten heel interessante zaken bij.
Op iedere **eerste maandag** van de maand wandelen we op een locatie op het Eiland van Dordrecht en bekijken we de natuur ervan.
De wandelingen beginnen om 9 uur en duren tot circa 12 uur.
Maar let op ! Als het 's morgens om half negen regent of buiig is en verwacht wordt dat het niet spoedig droog wordt, gaat de wandeling niet door en proberen we het op de **tweede maandag** van de maand opnieuw.

De planning voor 2016 is als volgt:

Juli	Zuidhaven, verzamelen parkeerterrein Zuidhaven.
Augustus	Tongplaat en Zuidplaatje, verzamelen parkeerterrein Zuidhaven.
September	Oosthaven, verzamelen bij de ingang van het natuurpad.
Oktober	Dubbelmonde / Overkamp, startpunt parkeerterrein Overkampweg t.o. politiebureau.
November	De Elzen, verzamelen bij restaurant De Viersprong.
December	Geen wandeling.

Iedereen is van harte welkom op deze wandelingen, hoe meer kennis des te beter is de inventarisatie.

Werkgroep Sophiapolder KNNV Drechtsteden.

Programma 2016 **Werkgroep Sophiapolder**

Datum	Tijd	plaats	Onderwerp
7 juli	10.00 –13.00 uur	Hoge Nesse	wandeling
3 augustus	13.00 –16.00 uur	Sophiapolder	Inventarisatie
8 september	10.00 –13.00 uur	Alblasserbos	paddenstoelen
13 oktober	10.00 –13.00 uur	Noordpark Ridderker	Saprofyten

Informatie en opgave Frouke Esscher 078 - 6813347

Excursieverslagen

Verslag excursie Wouwse Plantage op 19 maart 2016

Op het programma voor deze dag stond een excursie naar de Ventjagersplaten bij Ooltgensplaat op Goeree Overflakkee, maar bij een verkenning vooraf bleek de uitkijktoren daar niet toegankelijk en het vogelscherm bij Ooltgensplaat zonder lieslaarzen onbereikbaar te zijn. Daarom werd besloten vandaag naar de Wouwse Plantage te gaan, ten zuiden van Bergen op Zoom. We waren met z'n zevenen, het was zwaar bewolkt en rustig weer en er waren niet veel bezoekers. Rustig slenterden we door het bos, voornamelijk bestaande uit Dennen met op de bodem een prachtige, fel groen gekleurde mosvegetatie, met langs de brede bospaden oude Eiken. Van sommige struiken begonnen de knoppen al te ontluiken, je kon merken dat de lente voor de deur staat. Maar wat ontbrak waren de vogels; we hoorden hier en daar een Roodborst en een Vink hun liedje zingen, evenals een enkele Winterkoning. We hoorden het 'lachen' van een Groene Specht en het roepen van een Boomklever, maar verder was het hier erg stil.
We kwamen nog in een bos met Lariksen en even verderop in het gedeelte waar hoge Rododendrons de overhand hebben, nog geen bloem te zien natuurlijk zo vroeg in het seizoen. Wel hoorden en zagen we hier diverse Mezen, zoals de Kool- en de Pimpelmees, maar ook een

Zwartkopmees, en er vloog een Gaai langs. Bij een vennetje zagen we enkele Moerascypressen.
We kwamen bij het Plantage Centrum waar enkele woningen staan en wandelden vandaar over het brede bospad terug naar ons vertrekpunt. Al met al weinig waarnemingen, maar wel een heerlijke, rustige voorjaarswandeling. Over droge paden, dat dan weer wel!
Gerard Verroen.

Verslag excursie Clingendael op 9 april 2016

Voor diverse bruidsparen was het vandaag een mooie dag; we zagen er in Clingendael verschillende, om foto's te maken bij het landhuis of onder de prachtige witte kersenbloesem; het weer werkte mee, want er stond weinig wind en de zon liet zich 's morgens volop zien. Over het algemeen was het op deze zaterdagochtend niet druk, dus konden we rustig genieten van het vele moois dat dit park te bieden heeft.
We waren met z'n vieren en wandelden ruim vier uur lang door Clingendael en het aangrenzende park Oosterbeek. De vogels lieten zich volop horen: de Vink, de Koolmees, de Tjiftjaf, de Roodborst, maar ook de Grote bonte specht. Het doel van de wandeling was het zoeken van stinzenplanten en die vonden we dan ook. Meteen op de brede oprijlaan bij de ingang aan de Wassenaarseweg zagen we Scilla's, de siberica en ook de bifolia, Narcis, Tulp, en Vingerhelmbloem, maar er bloeiden ook Pinksterbloem en Kluwenhoornbloem. In het gras langs het pad ontdekten we Smalle weegbree en in een weiland stond een Nijlganzenkoppel met enkele jongen.
Via de boerderij en het rosarium liepen we langs de heidetuin en kwamen we bij de dijk langs de brede gracht rondom het tuingedeelte. Deze dijk is geheel bekleed met diverse mossoorten en onze mossenspecialist herkende al direct enkele soorten: het Gewoon haakmos tussen gras, het Kussentjesmos, Gewoon gaffeltandmos, Gewoon sterrenmos, Groot rimpelmos, Gerimpeld platmos, Snavelmos. Op de dijk groeien ook Eikvarens, en in de Beuken en Eiken ontdekten we Halsbandparkieten, enorme lawaaimakers.
Langs het speelveld lopend richting het bosgedeelte zagen we Gewone veldbies, Zandzegge en Reukgras. In het bos met Rododendrons als padafscheiding bloeide de Daslook nog niet, wel de Bosanemoon, de Blauwe anemoon en het Voorjaarshelmkruid. Lage struiken met roze bloemen determineerden we als de Rubus odoratus, de Roodbloeiende framboos.
We staken tweemaal een brug over en kwamen in het sierpark Oosterbeek, waar nagenoeg niemand te zien was op deze mooie

zaterdagmorgen. De Winterkoning, de Boomklever en de Zwartkop verwelkomden ons. Narcissen stonden hier volop te bloeien; we zagen Myosotis sylvatica, het Bosvergeet-me-nietje, en Sneeuwroem.
Terug in Clingendael wandelden we eerst door het oude duingebied bedekt met hoge Beuken en vervolgens door het Rododendronbos naar de Japanse tuin, waar een Heggenmus zijn liedje zong en een Gaai luidruchtig wegvloog. De Japanse tuin is maar een paar weken per jaar toegankelijk, als de Azalea's bloeien en als in oktober het blad van de Esdoorns verkleurt; nu was het gesloten. Langs de paden ontdekten we de jonge planten van Nagelkruid en Heksenkruid en zagen we op een boomstam de verdroogde resten van een Zwavelzwam.
En toen kwamen we bij de bloeiende kersenbomen met een bruidspaar eronder. Via de oprijlaan liepen we terug naar de auto; het was nu geheel bewolkt en drukker geworden, maar wij hadden genoten van een prachtige wandeling in de zon.
Gerard Verroen.

Verslag excursie Neerijnen op 30 april 2016

De zon scheen, de vogels zongen, mensen waren er niet en alle bomen vertoonden door het uitlopende blad een grote variatie in de kleuren groen en bruin.
We waren met z'n vijven en wandelden vanaf de parkeerplaats bij de plantentuin eerst rondom het kasteel van Neerijnen, waar we bloeiende Bostulpen zagen. Begeleid door een zingende Winterkoning en de roep van een Turkse tortel zagen we Pinksterbloemen en Blauwe anemonen. De Vingerhelmbloem en het Longkruid waren al uitgebloeid en het Lelietje-van-dalen stond in knop, maar bloeide nog niet, wel de Grote ereprijs en diverse Narcissen.
Onder het gezang van de Koolmees, de Tjiftjaf, de Zwartkop, de Zanglijster, de Merel en de Vink hielden we in het rosarium een koffiepauze. We staken daarna de weg over en liepen nu het kasteelbos in; langs het pad stonden Knotkastanjes, als Knotwilgen behandelde Kastanjebomen. We ontdekten een Kruisbessenstruik, verderop een Aalbessenstruik en zagen het eerste bloeiende Fluitenkruid en vele Wilde hyacintjes. Hier had de Roodborst met zijn zang het hoogste lied, zagen en hoorden we een Groene specht en ontdekten we boven ons hoofd in een boom twee Staartmezen; tussen de bladeren op de grond scharrelde een Bosmuis rond.
We liepen langs een in het bos gelegen weide waar in de bosrand bloeiende Zoete kers staat. Rondom het oude kasteel aan de Waaldijk waren hoogstamboomgaarden met Appel- en Perenbomen, alles in volle bloei. Behalve ons groepje waren er slechts drie andere mensen

aanwezig in dit gedeelte van het terrein. Bij het kasteel gingen we omhoog en kwamen uit op de Waaldijk; tussen ons en de rivier lag een honderden meters brede uiterwaard, maar aan de voet van onze dijk lag een oude rivierarm. Aan de overkant hiervan, dus in de uiterwaard, stonden de knotwilgen met hun voeten in het water en scharrelden verschillende Grauwe ganzen rond met hun jongen; ook stonden er enkele Nijlgansen.
We wandelden over de dijk en ontdekten op de helling aan de rivierkant vele nog niet bloeiende kruiden, die we niet op naam konden brengen, hier moeten we over enkele weken nog eens heen, want 's zomers moet dit een prachtig bloeiend dijktalud zijn. Na een korte pauze op een bankje met zicht over de uiterwaard en de rivier gingen we weer naar beneden het kasteelbos in. Daar vielen direct de bloeiende Voorjaarszonnebloemen op én de nagenoeg uitgebloeide Holwortels. Het bospad bracht ons weer op de stille weg in Neerijnen bij het gele kerkje en spoedig daarna bij de parkeerplaats. Maar voordat we vertrokken zijn we nog even gaan kijken in de plantentuin, want daar groeien en bloeien heel veel stinzenplanten, alles onderhouden door een groepje enthousiaste vrijwilligers.
En zo kwam er een einde aan een heerlijke, rustige lentewandeling in een prachtige omgeving.
Gerard Verroen.

Verslag Excursie Zouweboezem op 14 mei 2016.

Na enkele weken schitterend weer was het op zaterdag 14 mei, met 12 graden aan de frisse kant. Er stond een stevige wind en af en toe werden we getrakteerd op een paar druppels. Met 8 excursie-gangers, waaronder ook IVN-leden, zijn we op zoek gegaan naar de purperreiger (Ardea purpurea) en de zwarte stern(Chlidonias niger).

Zwarte Stern foto Mririam Scha

De zwarte stern hebben we heel goed, zowel in de vlucht als broedend op de kleine met gaas afgeschermde vlotjes kunnen waarnemen. Deze met gaas afgeschermde vlotjes zijn special voor deze vogels aangelegd om het broedsucces te vergroten. De jongen zijn te kwetsbaar en er zijn diverse predatoren in het relatief open water. De purperreiger hebben we alleen in de vlucht kunnen waarnemen, maar het is indrukwekkend om deze grote donkere reiger boven de rietmoerassen te zien. Naast deze vogels hebben we ook de grutto (Limosa limosa) en de kiekendief (Circus spec.) waargenomen.
Uiteraard kom je in dit natuurgebied ook de karekiet(Acrocephalus scirpaceus) rietzanger(Acrocephalus schoenobaenus), bosrietzanger(Acrocephalus palustris), zwartkop(Sylvia articapilla), putter (Carduelis carduelis) en diverse eenden, ganzen en watervogels tegen.
Wat betreft de vegetatie hebben we o.a. het moeraskartelblad (Peducularis palustris), Voederwikke(Vicia sativa) breedbladige orchis? (Dactylorhiza

foto FB

majalis),vogelmelk (Ornithogalum umbellatum), watertorkruid (Oenanthe aquatica)(niet bloeiend) diverse zeggensoorten, zoals

oeverzegge (Carex riparia), moeraszegge (Carex acutiformis), pluimzegge (Carex paniculata), zwarte zegge (Carex nigra) en ruige zegge (Carex hirta) waargenomen. De ijle dravik (Bromus sterilis) en de grote vossenstaart (Alopecurus pratensis) stonden uitbundig in bloei, de kropaar (Dactylis glomerata) en glanshaver (Arrhenatherum eliatius) stonden bijna in bloei.

Hein heeft ons uitgebreid uitleg gegeven over de waterstanden in de polders waar we door zijn gelopen. Ook diverse manieren om de verschillende waterstanden te reguleren met o.a. stuwen, afdammingen, de laatste molen in het gebied en uiteindelijk een elektrisch gemaal.
Het Zuid-Hollands Landschap probeert enerzijds nieuwe biotopen, die wel in dit gebied horen, te ontwikkelen en anderzijds de bestaande biotopen door beheersmaatregelen in stand te houden. Door het aanpassen van de waterstanden kunnen goede milieus worden gemaakt voor moerassen, natte hooilanden of weide en akkergebieden. Door dit beheer kan de diversiteit aan planten en dieren worden vergroot. Dit blijkt goed te werken, want de diversiteit aan planten dieren is de laatste jaren gegroeid, ook al krimpt de populatie purperreigers en zwarte sternen licht. Dit kan te maken hebben met een grotere predatiedruk door vossen, die gesignaleerd zijn in het gebied. De purperreigers broeden nu meer in de bomen. De sternen hebben te maken met watervogels die de nesten omduwen en de jongen verschalken. Dit is waargenomen bij futen.

We hebben een prachtige met fluitenkruid (Anthriscus sylvestris) omzoomde wandeling door een schitterend natuurgebied van het Zuid-Hollands Landschap gemaakt.

Verslag excursie Dordtse Avelingen op 18 juni 2016.

Op zaterdag 17 juni 2016 hebben we een excursie gehouden in de regio. De Dordtse Avelingen bij Gorinchem waren het doel. Het natuurgebied heet de Avelingen maar in het grijze verleden had Dordrecht weidegebieden in de gemeente Hardinxveld. Vandaar de Dortse Avelingen.Het is een buitendijks getijde gebied langs de Merwede. Het gebied is voedselrijk doordat het oorspronkelijk bemest is geweest. Bij hoog water loopt het gedeeltelijk onder, waardoor ook voedingsstoffen worden aangevoerd. Als laatste is de destijds bestaande vuilstort een nutriënten leverancier geweest. Overigens is deze kunstmatig ontstane hoogte in het landschap van belang voor zoogdieren bij hoog water.
Momenteel probeert met gebied gevarieerder te maken. Dijkbermen, hooilanden, weilanden, grienden, rietlanden en open water geven een gevarieerd landschap. Ook het essenbos verhoogt de biodiversiteit. De bryologen in de groep waren enthousiast over de mogelijkheden. Deze verschillende levensgemeenschappen bieden uiteraard ook diversiteit in flora en vegetatie.
Vanaf de parkeerplaats, lopend naar en langs het Avelingerdiep hebben we o.a. de volgende planten waargenomen: Rivierkruiskruid (Senecio sarracenicus) Poelruit (Thalictrum flavum) Kattenstaart (Lythrum salicaria),
Rietgras (Phalaris arundinacea), Riet (Phragmites australis), Smeerwortel (Symphytum officinale), Gewone melkdistel (Sonchus oleraceus)

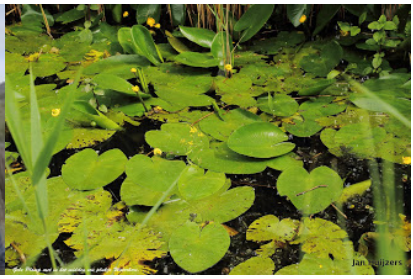
foto FB

In het grasland achter de zomerdijk troffen we o.a. glad walstro (Galium mollugo) Streepzaad (Crepis biennis) en Klein streepzaad (Crepis capillaris) Kruldistel (Carduus crispus), Moerasrolklaver (Lotus pedunculatus), Vogelwikke (viccia cracca) Lathyruswikke (Vicia lathyroides)Voederwikke (Vicia sativa), Gewone berenklauw (Heracleum sphondylium)
Gele morgenster (Tragopogon pratensis)

Dubbelkelk foto FB

Langs de poldersloot o.a Grote egelskop (Sparganium erectum), Pijlkruid (Sagittaria sagittifolia) Watergentiaan (Nymphoides peltata), Zwanebloem (Butomusumbellatus), Penningkruid (Lysimachia nummelaria) Gele waterkers (Rorippa amphibian)Blauw glidkruid (Scutellaria galericulata), Bloedzuring (Rumex sanguineus), Kikkerbeet (Hydrocharis morsus ranae) Puntkroos (Lemna trisulca), Gele plomp (Nuphar lutea), Stijve waterranonkel (ranunculus circinatus) Glanzig fontijnkruid (Potamogeton lucens), (Moeras vergeet-mij- niet (Myosotis scorpioides), Watermunt (Mentha aquatica), Margriet (Leucanthemum vulgare), Pitrus (Juncus effuses), Mattenbies (Schoenoplectus lacustris)

Op de rivierdijk werd o.a. gesignaleerd: Dubbelkelk (Picris echioides), Echt bitterkruid (Picris heiracioides) Brunel (Prunella vulgaris) Knoopkruid (Centaurea jaccea), Wilde reseda (Reseda lutea)

De fauna was iets minder zichtbaar aanwezig. Van de libellen hebben we in ieder geval het Lantaarntje (Ischnura elegans)), en de Variabele waterjuffer Coenagrion pulchellum), gezien. De enige libel die we hebben gezien was de Platbuik (Libellula depressa). Meest opvallende vogels waren de

Oeverlibelle Foto Jan Huijzers

Scholekster(Haematopus ostralegus), Rietgors (Emberiza schoeniclus), (Fuut (Podiceps cristatus) en Waterhoen(Gallinula chloropus)

Het was een heerlijke excursie in een gevarieerd gebied in ontwikkeling.

FB

Natura 2000 wandeling 8 mei 2016.

Op 8 mei 2016 is de KNNV weer als gids opgetreden bij de Narura 2000- wandelingen van het Biesbosch-centrum. Het mooie zomerweer zorgde voor een goede opkomst. De wandelaars kwamen uit alle delen van Nederland.
Europa heeft in 2000 besloten om de natuur in de lidstaten beter te beschermen. Er zijn diverse natuurgebieden aangewezen, waar zowel de biodiversiteit als ook het in stand houden van de natuurlijke habitat, uitgangspunt zijn. Door overbevissing, vermesting en verzuring daalt de kwaliteit van het milieu en verdwijnen steeds meer planten en dieren. Dit geldt in het bijzonder voor Nederland, waar de achteruitgang momenteel, in vergelijking met 1900, al 80 % is. Hoog tijd voor actie dus. Inmiddels blijkt dat de soortenrijkdom in natuurgebieden en in de steden weer iets toeneemt. Rampzalig is de achteruitgang in onze weidegebieden, hooilanden en akkergebieden..

foto M.Scha

Het nationaal park de Biesbosch staat ook op de Natura 2000-lijst.
De wandelgroep had een brede interesse in zowel de geschiedenis van de Biesbosch, de griendcultuur van weleer, de natuurontwikkeling en alles wat groeide en bloeide tijdens deze wandeling.

Gezamenlijke Ledenavond KNNV – IVN op 18 april 2016

Agroranden

Op 18 april hebben de **KNNV – Drechtsteden en het IVN** in het gebouw van de Vrije School de tweede gezamenlijke ledenavond gehouden. Ook deze avond werd weer druk bezocht. De lezing over de bloemrijke akkerranden in de Hoeksche Waard was bijzonder de moeite waard. De beide inleiders waren zeer deskundig Mevrouw Zevenbergen en de heer van Dam konden spreken uit een rijke ervaring, zowel met alle bestuurlijk voetangels en klemmen als met het gevoelig maken van de boeren om mee te werken aan dit project. De agroranden, zoals deze randen heten, vervullen een bijzondere functie. Allereerst staat het bijzonder mooi en vrolijkt het inzaaien van de randen van de relatief saaie akkers de Hoeksche Waard enorm op.

foto Miriam Scha

Dit is echter niet de enige functie. Door het inzaaien met bloemplanten en mengsels van grassen ontstaat een verbetering van het milieu voor insecten, en dus voor vogels en predatoren. Daarnaast is door de universiteit van Wageningen onderzocht dat de vogels, die nestelen en fourageren in de akkerranden, veel plaagdieren van de akkers vangen. Dit heeft een positief effect op het verminderen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Het zijn momenteel nog slechts

kleine verbeteringen. Bij uitbreiding van dit beleid kan natuurlijk een substantiële vooruitgang geboekt worden.
Ook bleek tijdens de discussie dat niet iedereen voorstander was deze kunstmatige vergroting van de biodiversiteit. Verbetering van de akkerranden door de natuur zijn gang te laten gaan zou de voorkeur hebben. Gezien de bijzonder vruchtbare bodem in dit akkerbouwgebied zou verschraling van de akkers om zo de diversiteit te vergroten een zeer langdurig traject worden. Uiteindelijk was het gevoel toch dat alle beetjes kunnen helpen om de biodiversiteit te vergroten. Omdat diverse instanties deze projecten subsidiëren werken de meeste boeren momenteel mee . Hopelijk gaan ze op termijn inzien dat er milieuvriendelijker manieren zijn om het boerenbedrijf rendabel te exploiteren.
Het is goed om te horen dat ook op het eiland van Dordrecht initiatieven genomen zijn om enkele hectaren akkerbouwgebied te voorzien van fraaie bloemenranden.

FB

Zomerweken WoesteLand: ontdek de natuur in Nederland en Denemarken

Woesteland, de jongerengroep van IVN, gaat deze zomer weer op pad tijdens de WoesteLand Zomerweken. In binnen- en buitenland organiseert WoesteLand gezellige en duurzame low-budget vakanties waar jongeren samen werken in de natuur. Voor iedereen tussen de 12 en 30 jaar.

Samen met andere jongeren op vakantie en genieten van de mooie natuur en frisse buitenlucht? Dit kan tijdens één van de WoesteLand Zomerkampen, tussen 23 juli en 22 augustus! Jongeren ontdekken welke mooie natuur Nederland of Denemarken te bieden heeft. Op Vlieland, waar rust en ruimte heerst, ontdekken jongeren de duinen, vennetjes en wad en zand bijvoorbeeld. De sportieveling verkent Nederland op de fiets, en de echte avonturiers kunnen naar Denemarken om daar te leren over de Noorse sagen, legenden en ambachten. Er zijn in de zomer in totaal zes kampen. Kijk voor meer informatie op www.woesteland.nl.

Tijdens de WoesteLand kampen werken jongeren in de natuur in het gebied waar ze verblijven. Hier ontdekken ze het bijzondere gebied om zich heen. Het blijft natuurlijk niet bij het verrichten van noeste

arbeid: samen spelletjes spelen, een duik nemen in het water en buiten avonturen beleven is bij alle kampen net zo belangrijk!

Over WoesteLand WoesteLand is de jongerenafdeling van IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid. Ieder jaar organiseert WoesteLand diverse jongerenvakanties in Nederland en het buitenland, midden in de natuur, waarbij altijd een steentje wordt bijgedragen aan het behoud van het gebied. Bijvoorbeeld door de boswachter te helpen met beheerwerkzaamheden. Want net als IVN, werkt ook WoesteLand aan een duurzame samenleving door mensen zelf de natuur te laten beleven.

Ledenpeiling

Beste KNNV-ers,

Het bestuur probeert jaarlijks één of twee cursussen aan te bieden. Dit jaar was er de bomencursus en vorig jaar Natuur in de Drechtsteden. Om beter te weten waar de leden behoefte aan hebben vragen wij u aan te geven wat u interessant zou vinden voor een cursus van bijvoorbeeld 3 avonden.
Wij dachten zelf aan:

1. Grassen
2. Bloembiologie (relatie tussen bloemen en bestuivers)
3. Evolutiebiologie
4. Mossen
5. Libellen en vlinders,
6. etc. etc. ……

Wellicht heeft u zelf ook suggesties
Stuur uw voorkeur of wensen naar:

Frans Beuvens
Singel 524
3311 HP Dordrecht
f.beuvens@gmail.com

Geef ook a.u.b. uw e-mail door, zodat wij u op de hoogte kunnen houden van de laatste activiteiten en wijzigingen.

Gehoord en gelezen

Steltlopers van Europa

ISBN: 9789050115711
Pagina's: 378
Formaat: 25,5 x 24 cm
Ledenkorting: 10 %

biologie - herkenning - verspreiding

- **Auteur:** Lars Gejl
- **Prijs:** € 44,95

Uniek handboek over de steltlopers van Europa

Steltlopers van Europa is het eerste en meest complete Nederlandstalige handboek dat alle 82 Europese soorten steltlopers beschrijft. Deze uitgave behandelt 44 algemeen voorkomende broed- en trekvogels en 38 zeldzamere Noord-Amerikaanse en Aziatische dwaalgasten.Steltlopers van Europa bevat ruim 600 schitterende detailfoto's van 's-werelds beste vogelfotografen en complete soortbeschrijvingen, aangevuld met beeldoverzichten, waarbij de soorten met elkaar vergeleken worden, silhouetten en vogelgeluiden.

Nooit eerder werden steltlopers zo fraai en duidelijk beschreven en in beeld gebracht!

- Unieke foto's, zowel van vogels in vlucht als aan de grond, in verschillende kleden
- Beeldoverzichten van plevieren, strandlopers, ruiters, snippen en franjepoten, gerangschikt naar genus, grootte en kleed, met de specifieke veldkenmerken en verschillen

- Platen met 189 silhouetten van staande en vliegende vogels voor een snelle determinatie
- Uitvoerige achtergrondinformatie over de vogeltrek, broedbiologie, topografie, veren en ruicyclus, incl. ruischema
- Rijk geïllustreerde soortbeschrijvingen, met onder meer de betekenis van de naam, de 'jizz', kleden en kenmerken van de soort, verwarrende soorten, ondersoorten, geluid, voorkomen, broedbiologie, trek en verspreiding
- Vogelgeluiden: 44 QR-codes die met een smartphone gescand kunnen worden en verwijzen naar opnames van de roep en andere geluiden

Met een voorwoord van Prof. Dr. Theunis Piersma, ecoloog en ornitholoog.

Bijzondere waarneming.

De winterse buien van april hadden we maar net achter ons gelaten of de eerste twee weken van mei bleken heerlijk zomers te zijn. Temperaturen boven de 25 graden. In onze tuin bloeiden ineens allerlei planten die normaal na elkaar in bloei komen. Ook een prachtige dikke hommel koningin kwamen regelmatig nectar en stuifmeel zoeken. Ondanks het regelmatige bezoek van de blauwe reigers in de winter bleken er toch weer enkele bruine kikkers in de vijver te zitten. Ook de padden vierden het voorjaar uitbundig met lange snoeren van paddeneitjes.

Foto Miriam Scha

Verrast waren we door de aanwezigheid van de vuurjuffer. Niet eerder hadden wij die in onze tuin gezien. Kwamen vorig jaar de

houtpanserjuffer en het lantaarntje veelvuldig voorbij deze nieuwe gast in onze tuin, de vuurjuffer, was voor ons nieuw en bijzonder.

Overigens krijg ik de indruk dat de andere KNNV-leden weinig bijzonders waarnemen.

Frans Beuvens

Grassen

De **grassenfamilie** (botanische naam: *Gramineae* of *Poaceae*, beide namen zijn toegestaan) is een van de soortenrijkste plantenfamilies van de bedektzadigen: de familie omvat ongeveer 8000 soorten. Leden van deze familie komen op alle werelddelen voor. Op Antarctica groeit een smele-soort. Ook granen, zoals tarwe en rijst, zijn vertegenwoordigers van de grassenfamilie.

Evolutie : Tot recente datum gaven fossiele vondsten aan dat gras circa 55 Ma (55 miljoen jaar) geleden evolueerde. Recente vondsten van de grasachtigen in coprolieten (fossiele fecaliën) van dinosauriërs uit het Krijt verwezen naar 65 Ma geleden. Dateringen van de herkomst van rijst suggereren 107 tot 129 Ma.[3]

De relaties tussen de subfamilies Bambusoideae (bamboe-achtigen), Ehrhartoideae (waaronder rijst) en Pooideae (onder andere graan) worden als volgt verklaard: de Bambusoideae en de Pooideae zijn meer met elkaar verwant dan met de Ehrhartoideae.[4] De scheiding voltrok zich in een relatief korte periode van 4 Ma.

Herkenbaarheid grassen : Grassen zijn goed herkenbaar: ze hebben een vrij karakteristiek bouwplan. Sommige kenmerken bevinden zich aan de stengel en het blad, andere aan de bloem en aan de bloeiwijze. Ook hebben ze een kenmerkende geur.

Stengel en blad : De stengel is meestal hol tussen de knopen (een verdikking van de stengel). Onder andere mais en de Europese hanenpoot hebben echter een gevulde stengel.

De bladen staan in twee tegenoverstaande rijen ingeplant op de knopen. De bladen zijn lang, smal en parallelnervig. In de lengte van het blad lopen vaak ribben. De bladbasis, het eerste deel van het blad,

vormt een kokervormige bladschede rond de stengel. Naar boven toe wordt de omsluiting van de stengel door de schede minder volledig, hier kan dan aan de randen van de schede een vlies zijn gevormd. Het tweede deel is de bladschijf en staat af van de stengel. Bij het topblad van de stengel heet dit het vlagblad.

Op de overgang tussen bladschede en bladschijf is vaak het tongetje of ligula te vinden, dit is dan een vliesje of een rij haartjes.

De voet van het afstaande deel van het blad omsluit de stengel vaak gedeeltelijk, aan weerszijden van deze gedeeltelijke omsluiting zijn ook vaak de oortjes, die uit korte vliesjes bestaan, te vinden.

Aartje : Grassen zijn windbestuivers. De bloemblaadjes zijn niet felgekleurd: de bloeiwijze is vaak groenig, bruinig of doorschijnend en vormt veel stuifmeel. Vrij veel mensen vertonen een allergische reactie tegen stuifmeel: hooikoorts.De aartjes vormen een centraal en kenmerkend onderdeel van de bloeiwijze van grassen. Een aartje kan één of meer bloemen hebben.

De onderste twee blaadjes van een aartje heten de kelkkafjes. Die kunnen een aartje helemaal omsluiten. Wanneer de kelkkafjes het aartje niet omsluiten, staan de achtereenvolgende blaadjes van het aartje dakpansgewijs. Dan volgen twee schubjes, de kroonkafjes. Het eerstvolgende schubje (kroonkafje) aan de as van het aartje is het onderste kroonkafje: lemma.

Het lemma bezit enige stevigheid, ondanks dat het heel dun is. Het volgende schubje is het bovenste kroonkafje: de palea, die vaak vliezig en slap is. Aan de top of op de rug van het lemma treedt bij veel grassen een meer of minder lange naald uit, de kafnaald; het is de verlenging van de middennerf. Daarna komen de centrale bloemonderdelen: lodiculae, meeldraden en de stamper. De lodiculae zijn kleine schubjes die bij het begin van de bloei gaan zwellen en zo lemma en palea uit elkaar duwen. Hierdoor krijgen de meeldraden en de stamper ruimte om zich uiteen te gaan vouwen.

Bloeiwijze : De aartjes kunnen op verschillende wijzen de bloeiwijze vormen. Die bloeiwijze bevindt zich altijd boven in de plant en vormt het meest kenmerkende onderdeel van de grashalm. Die bloeiwijze bestaat vrijwel altijd uit meer aartjes, maar het kan soms voorkomen dat die maar uit één enkele aartje bestaat.

De aartjes kunnen samen een aar vormen. Een aar wil zeggen dat de aartjes om het verlengde van de grasstengel, de aarspil, staan. Die aarspil is verder niet vertakt. De aartjes zitten dan op zogenaamde tanden aan die aarspil vast. Per tand kan er één aartje zijn, maar het kunnen er ook drie zijn. Vaak zitten de aartjes in twee rijen langs de aarspil, waarbij na een aartje van de ene rij, een aartje uit de andere rij volgt. Soms is de aar vlak, bij andere soorten juist vierkant.Maar ze kunnen ook in een pluim gegroepeerd zijn. Dan ontspringt aan het verlengde van de grasstengel op verschillende punten zijtakjes. Aan deze zijtakjes kunnen de aartjes zitten, maar soms ontspringen er weer andere zijtakjes aan. Hieraan kunnen de aartjes zich bevinden, soms alleen, soms weer in groepen van drie. Soms is het eerste zijtak lang en zijn de andere die daaraan ontspringen kort, dan bestaat de pluim uit een aantal kluwens.

Rietgras (*Phalaris arundinacea*) is een vaste plant, die in vegetatieve toestand op riet (*Phragmites australis*) lijkt, maar het tongetje verschilt duidelijk tussen de soorten. Riet heeft alleen haartjes op de plaats van het tongetje. Rietgras behoort tot de grassenfamilie (*Poaceae*). De soort komt voor in Europa, Azië, Afrika en Noord-Amerika.

De plant wordt 0,5-2 m lang met rechtopstaande stengels en dikke kruipende wortelstokken. De aan de randen ruwe bladeren zijn breed en rietachtig. De bovenste bladschede is niet opgeblazen. Het iets ingesneden tongetje (ligula) is lang en min of meer stomp.

Tongetje

Rietgras bloeit in juni en juli met een grote, 5-25 cm lange, pluimvormige, vertakte bloeiwijze, die vaak roze tot paarsbruin is aangelopen. De pluimtakken zijn voor en na de bloei ingetrokken. De

kortgesteelde aartjes zijn eenbloemig. De onderste kelkkafjes zijn drienervig, 5-6,5 mm lang met ongevleugelde kiel en langer dan de kroonkafjes. Het tweede paar kelkkafjes is lang behaard en ongeveer 1 mm lang. De kroonkafjes zijn aan het bovenste gedeelte van de randen behaard.

Groot Ereprijs en Blauw Glidkruid